

Thorday Attila

Mária éneke (Lk 1,46-56)

Szövegmagyarázat:

Miután Erzsébet üdvözölte és hite miatt boldognak hirdette Máriát, az hitéről tesz tanúságot: Isten tetteinek megvalósulásáról énekel, amelyek beteljesedését a hívők várták. Sajátos módon nem található utalás benne Mária és Erzsébet találkozására, nem említi Erzsébet szavait, és nincs semmiféle vonatkozásban a gyermekség-evangéliummal. Születendő gyermekéről, Jézusról szintén nincs szó benne. A költemény még az Ószövetség gondolatvilágában él. A *hálaadó zsoltárok stílusában* íródott (mint pl. 33; 47; 48; 113; 135; és főleg a 136. zsoltárra hasonlít). Mindegyikük a dicséretre hívással kezdődik, ahogyan a Lk 1,46-47 is. Műfaját tekintve tehát *személyes hálaének* áll előttünk. Összetettsége és tartalma viszont egyetemes jelleget ölt: a végső idők elérkeztét hirdeti.

Ez a tény megkívánja, hogy a himnuszt *hagyománytörténetileg* is vizsgálat alá vegyük. Téves leegyszerűsítés volna úgy tekinteni, mintha maga Mária rögtönözte volna Erzsébetnél tett látogatásakor, és akkor jegyezték volna föl. Amikor a szerző a Megváltó születésének titkát legmélyebb jelentésében akarja föltárni, akkor – érthető módon – segítségül hívja *Jézus anyja tapasztalatait*. A himnusz hűségesen tükrözi Mária lelkiállapotát: azt a *lelki élményét* fogalmazza meg, amely őt az angyali üdvözlés nyomán Jézus születésével kapcsolatban eltöltötte. Miután itt titokzatos kegyelmi történésekről és mély lelki élményekről van szó, alkalmasnak mutatkozik a himnikus megfogalmazás. A szerző egyben azt is kifejezésre juttatja, hogy Jézusról senki nem tud olyan mélyen szólni, mint Mária, és nála mélyebben senki sem fogta föl Isten Fia megtestesülésének misztériumát. A "Magnificat" kezdőszavú himnusz tehát a megtestesülés és megváltás titkának *mariológiai* megértését fogalmazza meg.

A mai kutatás René Laurentin nyomán úgy fogadja el, hogy Mária hálaénekét végső, előttünk álló, kanonikus formájában *Lukács fogalmazta meg*, de már előzetesen adott hagyományból merített. *Palesztinai forrásra* enged következtetni a himnusz egészen zsidó színezetű gondolatvilága és a benne előforduló nagyszámú szemitizmus. A zsidókeresztény hívek Jézusban látták beteljesedni Izrael végidőkre vonatkozó reménységeit. Miért nincs szó a himnuszban a Messiás működéséről és haláláról? Ez a megfigyelés is azt erősíti, hogy Lukács készen találta a himnusz anyagát, aminek gondolatai az Ószövetségben gyökereznek.

Himnuszunkban a héber költészetre jellemző (különösen a zsoltárokból megfigyelhető) ún. 'gondolat-párhuzam' szép példáit figyelhetjük meg: A versek párhuzamban állnak: amit elmond az egyik, azt a másik megerősíti oly módon, hogy más szavakkal mondja el, de újat már nem tesz hozzá.

A himnusz első részében Mária egyéni öröme nyilvánul meg (1,46-49): Isten jóságát írja le Mária életében. A második rész (1,50-53) pedig Isten nagy tetteit sorolja fel, vagyis Istennek népe életében megmutatkozó jóságát részletezi. Az 1,54-55 a költemény záróversének tekinthető, amely fölidézi a himnusz legfontosabb elemeit.

Az én lelkem... Erzsébet köszöntésére Mária úgy reagál, hogy mintegy Isten színe előtt állva fogalmazza meg érzéseit egyes szám első személyben. Míg az 1,46-ban a héber nefes-nek megfelelő görög psyché szó olvasható, amely inkább az individuális lelket, a személyt jelenti, amelyben az élet, a vágy mozzanata domborodik ki, addig az 1,47-ben a héb. rúah-nak megfelelő gör. pneuma szerepel, ami az egyedi lelket életető isteni erőre, leheletre utal. A két szó itt párhuzamban áll, mindkettő jelentheti az *ember egész benső valóját*.

Az *ujjongás* a végidőnek, az eszkatonnak örömét jelenti, hiszen Mária Isten ígérének teljesedését látja saját kiválasztásában; ezáltal Isten mint Üdvözítő mutatkozik meg. Az *üdvözítő* szó egyben rejtett utalás Jézus nevére is, tehát akár úgy is fordíthatnánk, hogy *ujjong az lelkem az Istenen, Jézusomon!* Különböen meglepő, de megfigyelhető, hogy Istenről a himnusz mindvégig egyes szám harmadik személyben szól.

A *mert* a himnusz központját vezeti be, amelyben Mária megénekli, minek köszönhető örvendező-ujjongó lelkiállapota. Az első főrészt tehát a 48-49a. versek alkotják: Isten kiválasztott egy népet, gondjába vette őket, mert rajtuk keresztül akarja föltámasztani önmagát, vagyis szeretetét minden nép és minden egyes ember iránt. A hívők korábban is mindig rádöbbentek Isten gondoskodó jóságára: Ő ereszkedik le az emberhez, hogy azt magához emelje. Sámuel édesanyja, Hanna is ezt tapasztalta meg fia születésében és köszöni meg 1 Sám 2,1-10-ben olvasható himnuszában. Az ő hálaadó szavai csengenek vissza Mária énekében.

Az Úr Márián megmutatkozó hatalmáért hirdeti majd boldognak őt minden nemzedék. Erre a szeretetteljes hatalomra utalt már korábban az angyal szava: *Istennél semmi szó nem lesz erőtlén* (1,37), a születendő gyermeknek a *Legfőlségesebb ereje* ad életet. Szintén az Úr hatalmának köszönhető, hogy Mária az ismeretlenségből feltűnik.

A 49b. vers a dicséretből az áldásba megy át, felhasználva az Izajás 57,15 versének megfogalmazását.

A himnusz első részében Isten úgy jelent meg, mint aki Máriának személyes vonatkozásban Üdvözítője. A második rész az 50. verssel veszi kezdetét: *Isten jóságát mutatja be népe életében.* Az Úr hatalmát és jóságát úgy írja le, mint Izrael történetében megmutatkozó valóságot. Nem szabad azonban csak a régmúlta gondolnunk, hanem a héber nyelvben sajátos *perfektum igemód* értelmében Istennek arra a cselekedetére gondoljunk, amelyet egyaránt végez a múltban, a jelenben és a jövőben. Amit Isten Máriával tett, azt teszi népével, másrészt amit mindenkivel tesz, azt tette övele is. Tehát Mária nem magánszemélyként áll előttünk, hanem mint *típus*: az Üdvözítő Isten *így* cselekszik. Párhuzam fedezhető fel *Mária Isten-dicsérete* a jelenben (1,46b-47), aminek alapja a múltban gyökerezik (1,48a), és minden jövőbeli nemzedék (1,48b) Mária-dicsérete között, aminek alapja szintén a múltban található (1,49a). Mária magasztalja az Istent, mert kiemelte megalázottságából (amit alázattal viselt), a *jövő nemzedékek* pedig Máriát fogják dicsérni mindazokért a 'nagy dolgokért', amelyeket Isten vele tett. A 'magasztalni /nagygyá tenni' ige (1,46b: megalünei) és a 'nagy dolgok' (1,49a: megal) keretbe foglalja a szakaszt (ún. inklúziót alkot). A végidők Izraeljének típusává az *Egyház* válik: rajta gyakorolja szüntelen nagy kegyelmét az Isten.

Isten karja (1,51) az Ószövetségben jelképesen Isten erejét, hatalmát jelenti (vö. Iz 40,10; 51,5). A 'gőgös' vallásérkölcsei minősítés: nem akar tudni Istenről, nem akar meghódolni előtte. Ezek nem annyira Isten létét vonják kétségbe, hanem hatalma alól akarják kivonni magukat.

A '*kicsinyek*', '*szegények*' vagy '*alázatosak*' (1,52) a fogság előtt a tényleges szegényeket jelentette, akiknek nincs vagyonuk, tartalékuk: nem birtokolnak részt az ígért földjéből, akiket az uralkodók kizsákmányolnak és jogtalanul elnyomnak, pedig az isteni jogrend szerint védelem illetné őket. A fogság utáni irodalomban vallási értelemben szegény az, aki egyedül Istentől várhat segítséget; lelkiileg teljesen az Úrra hagyatkozik, csak tőle vár támaszt. Összefügg a 'szent maradék' prófétai gondolatával. A 'szegények' Istentől, az ő beavatkozásától várják a változásokat. Nem úgy, mint a farizeusok vagy a szaddúceusok, akik emberi mesterkedéssel próbálják elérni az üdvösséget.

Ám a hatalmasok és gazdagok sorsa a ledöntöttség és elküldöttség (az irodalmi megfogalmazásban szembeötlik, hogy mindez a szerkezet szélére szorul), míg a kicsinyek és éhezők sorsa a felemelkedés és betöltöttség (s ez kerül a központba).

Érdekes módon mindhárom egymást követő perikópa utolsó mondatában (Lk 1,38.45.55) utalást találunk 'Isten szavára' Az utóbbi kettő egyértelmű párhuzamot von Mária és Ábrahám

közé, hiszen Mária 'hitt annak teljességében, amit az Úr mondott' (1,45), és ez jellemezte Ábrahámot is (1,55). Az új isteni rend keresztül húzza az emberi számításokat, és teljesen újszerű módon valósul meg. Különben éppen ennek beteljesedését jelenti majd be Jézus a názáreti zsinagógában (Lk 4,18).

Elmélkedési pontok:

Mária hite hibátlan. Ő nem kér jelet a megvalósulás tényéről, csak azon gondolkozik el, hogy *miként* fog mindaz beteljesedni. Készségesen fogadja a neki adott küldetését. Ő az Úr szolgálója, (bárcsak) legyen az ő szava szerint! Erzsébet *Ábrahám* állandó jelzőjét alkalmazza Máriára. Amint Ábrahámon keresztül is áldást nyer a föld minden nemzetsége, úgy Máriát is boldognak, áldottnak fogja hívni minden nemzedék. Amint Mária nem utasította el a gyermeket, amikor Isten reábizta, úgy akkor sem utasítja el, amikor fiát, Jézust oda kell adni.

Hittem, azért szóltam – írja Pál apostol (2 Kor 4,13): Zakariás nem hitt az angyal szavának, ezért megnémult – olvassuk. Ennek következtében bezárkózik házába és némasága miatti szegényébe (pap létére néma!). Ezzel ellentétben Mária elhagyja házát, rokona segítségére siet (hitt az angyal szavának!). Okot ad János néma tanúságtételére, ui. *felugrott ujjongásban a magzat* (Erzsébet) *méhében* (1,41). Mária hitének az is következménye, hogy megáldja őt Erzsébet. Az áldás hallatán örömeinek tör fel ajkán: elismeri Isten nagy tetteit. Mária nem látja, mégis felfogja; nem érti, mégis meghallja. Nem mondja el, hogy látott valamit vagy valakit. Nem az angyal látványa zavarta őt, hanem szavai. Hasonlóan, Erzsébet sem azon lepődik meg, hogy meglátja Máriát, hanem a köszöntésén.

Aki magát megalázza, azt fölmagasztalják (Lk 14,11): Nincs szó arról, hogy Mária Dávid házából való lenne, sőt... a távoli Galilea ismeretlen falucskájából származik, Názáretből. Natanael első mondata ez lesz: *Jöhet-e valami jó Galileából?* (Jn 1,46) Mégis Isten őt választotta Fia édesanyjának. A szolgálot az angyal kegyelemmel teljesnek, Erzsébet áldottnak és boldognak hirdeti, és így lesz ez minden nemzedéken át. De nem ő az egyetlen azok sorában, akiket Isten kiemelt, fölemelt, erős karjával megszabadított. Ahogy a Vörös tengernél népét, úgy a meddő Hanna asszonyt is kimentti szegényéből; életet ad Jessze utolsó fiának, Dávidnak; meghallgatja Zakariás könyörgését, és sorolhatnánk a bibliai és biblián kívüli efféle tapasztalatokat. De ma Máriát mindenkinél magasabbra emelte: Egyszülött Fia anyjává tette. Így lesz ez Jézussal is, aki *megalázta önmagát, mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig; ezért Isten fölmagasztalta és jobbjára ültette* (vö. Fil 2,8-9).

Jézus *emberfia és Isten Fia*: Mint minden ember, úgy Jézus is egy nő méhében fogant, világra jött, *nevet kap* (olyat, mint más is hordott őelőtte). Dávid fiának fogják hívni, miként apját, Józsefet. Ugyanakkor Isten Fia: Amikor Gábel azt mondja, hogy Dávid trónját fogja örökölni, Dávidhoz hasonló emberi királyhoz hasonlítja, de amikor azt mondja, hogy *uralkodni fog mindörökké*, Jahvéra, az Úrra utal, aki örökké uralkodik. Ugyanezt állítja azzal is, hogy Jézus szűztől született (tehát ember által), de isteni közreműködés, vagyis a Szentlélek erejéből. Jézus valóban ember, ugyanakkor a Magasságbeli Isten Fia. Mindaz, amit elmondhatunk Istenről, állítható Jézusról is: *nagy ill. szent*. Erzsébet, a Szentlélekkel eltelve úgy áldja Mária gyermekét, mintha csak Istent áldaná. Az előfutár anyjának, Erzsébetnek fölkiáltása Jézus Krisztus evangéliumának első meghirdetése emberi ajkakon, amely nem szűnik meg visszhangozni a századok folyamán.

(Jeromos füzetek 42. szám, 5-10.o.)